

UNUTRAŠNJA POTREBA ROSE

„Nećemo ići do cilja jedan po jedan, nego dvoje po dvoje.“

Pol Elijar

„Covek: a još uvek ne skida oči sa belog lica srežnih bregova...“

Marko Ristić

Zadaci pred kojima se nećeščivano, i gotovo usamljeno u svojoj agresivnoj funkciji, mašla psmička reč Oskara Daviča, nisu proistekli samo iz afektivnih zahteva njegove ličnosti, okreunute dnevnim i noćnim stranama života podjednako, već i zbog svih cikličkih mužnosti koje srpska literatura postavlja od svojim gradjaninskim potetaka do nadrealističke avanturice, kao inspirisanog nerade kome ide na rukmi obilje trebeščenih reči. Nejednako nostalgična u svojoj kasnijoj fazi i samu privremeno zaokupljena zanatskim optimima, lirska povorka koju sledimo od „Anatomije“ i koja nam daje mogućnost da kontroli, najviše zahvaljujući „Višnji za zidom“ i „Kairosu“, nikada nije napustala osećanje jednog vlastitog studija koji crpe sve svoje slike iz pojavnog bogatstva sveta.

Za Oskara Daviča poezija je jedna vrlo odgovorna akcija i otuda on tako silovito „sija znanje“ koje je sačuvljeno nedavno i nepovezano na način onih, možda bas najsvrđnijih nadrealista koji su svoju „javnu pticu“ pozajmili više na ulici no bilo gde i bilo kod koga, pa čak i kod Frolja koji je toliko nehotičnih zlodela doneo ne samo jednoj psmičkoj struci. Iako pisana jednom „unutrašnjim jezikom“ koji na trenutke miriše na novi, koliko vratolomi toliko romantičarski zavet, najnovija serija pesama Oskara Daviča nosi nadžikušku, žestoku potrebu da bude otvoreno i za druge, da bude podvučena u svim taktovima kako bi je i drugi prepoznali. Prostodostupnost nije cena ove poezije ali je jedan od taktova koje posmenimo. Najlepše, i reklo bi

se, celjski esencijalne pokrete naše izmigljene, problemski nadahnute proze nalazimo u maloj poemi „Srbija“ koja je totalno sredjena kao da je pesnik godinama prizeljkivao njen jasni i injen pesmom nezavoren plamen. Tu nema svetanost, pa ipak reči se svečano ispolnaju; kroz reči se izlučuju jedna skoro krležjanska slika oplemenjena svim nostalgičnim pokretima i naše prve poezije i naše nezaobilazne proze. „Srbija“ je naličje, srebrno naličje Davičevog nadrealizma i meni se čini da tako sverestiki disanom poemu nije mogao napisati duh koji se nije sa potodom i naporima okisidao na čudesnoj vatri što ju je nadrealizam nosio nekako „odzgo“. U „Srbiji“ su se nepoznavali ali se ekvivalentima suočili romanstvo i nadrealizam. Daviču je tako pošlo za rukom ono što je dugo prizeljkivao Dis, a tako piano razglasila Laza Kostić. San pojedinačno lep ili sam kao kolektivno proročanstvo ima istinato u nizu pesama koje oko sebe, kao električna poluga, savija tara, ali nikako preuranjena poema sa tužljjkama koje uzbudjuju i kada se govore sastavne i kada se čitaju nasumice u samu ulicu. Od nadrealizma Oskar Davič je naučio da su mu potrebne sve reči, a od poezije, koja se kao nevinja brankovska sručao tajnim stopama dovlaci do njegovog sasvim predređenog podneva, preuzeo je sve bitne ljubavi i sve tople improvizacije. U Daviču žive sve ruševine naše lirike, kao što u njemu ključaju svu gejziru jedne dvostruke reabilitovane lirike. Greši oni koji govore kako njegova mašta odviše luta. Daleko je tačnije da njegova mašta, tražeći ljude gde se pre zore obraćaju nadu, pokušava da bude razgrovetni onoliko koliko su i ljudi razgrovetni na osnovnim putevima. Ili, ikako to kaže Boris Leonidović: „Svi smo mi postali ljudi u onoj mjeri u kojoj smo ljudi već voleti i imali priliku da ih volimo“.

Ne može da iznemadi nijedan novi Daviču; u društvu Froljodovog Erosa on ne preduzima egocentrni put, iako se egocentrično izražava. Otuda je „Flora“ razmahnuti više kao problem no kao doživljaj. Pa ipak, u njenim stihovima se valja jedno paralelito breme ljubavi kao prvočitne hipoteze svakog poetskog trajanja. Tu pesme nisu više ograničene rečima, već eterom i onim što je nevidljivo u rastu svega, u rastu trave ili deteta, svejedno. Ako je igde uspeo da bude bezuslovni naslednik, onda je to Davičo postigao u toj fazi koji počinje sa „Floram“, poroznom ali omampljenom poetskom knjigom koja nije raščistila sve ranije relacije (rat, robija), a koja se prividno odvaja od realnosti da bi se služila tajnama, te nevrozene, neiznošene realnosti.

U „Višnji za zidom“ nalazimo ove jasne stihove:

„Ja sam ljubav, ja sam se za nju froidio,
zato moje reči pod šlemom krvare.
I ako poginem, ja sam opolidio
duboće cvetove pred mrakom.
[zvezdare.]“

Mnogo godina kasnije u „Kairosu“, koji je idejno nasledjen ali vizuelno bogatiji, i nešto nevozljivo način čemo sličnosti:

„I poslednja žedj traži u detelini [postojanje]
vernost s četiri listića mala,
ai radost da l'bitce nepomična
[kao čežnja mi postojana
kad prolistem na stablu tog mora
[bez obala]“

Ne želeći, bar ne u svojoj totalno razglasenoj legiji stihova, da patentira čudo koje ne bi imalo snagu ljudskog bola i traganja i koje ne bi prethodilo svakom otkrivenom znanju i svakom naoružanom snu, pesnik ne samo ovog „Kairosa“ (ovog savremenog vršnjaka nadrealističke deklaracije), postiže onu visoku tačku moralnog i socijalnog iskustva što se tako nedeljivo i tako osvetljivo prema svakom kompromisu nametalo od prvog borbenog, davčiškog stiha. Ako je poetska metafora, ta fabrički motorica, na prostrima i zažarenim bujica reči pokašta i mogla da bude neuhvatljiva umetnička akcija, zatimona, pa čak i opterećeni kolčinom automatskog pisanja, onda je u čitavom ovom poetskom činu ostala neiznevenera ta socijalna odgovornost, ta „opsesija narastanja celine i nadrastanja sebe“, kako je lucidno primetio jedan od interpretatora Davičevih romana. Stoga nam se i danas tako mogućim, tako doslednim čini Davičev odgovor na 29-to pitanje ankete koja je 1930 vodjena u časopisu „Nemoguće“. U seriji odgovora, u kojoj je recimo Koča Popović bio najmanuspiskiji raspolažen (rekao je: „Osveta indijanskog poglavice bice grozna“), maš pesnik, tek postajući pesnik, podvukao je: „Ne odgovaram ni pred sobom. Ali pristao bih da pred izvesnim ljudima odgovaram za svoje socijalne (odnosne) manifestacije, u slučaju da se utvrde veze između njih i mene. Zato da se ne bi vrdalo.“

Da se ne bi vrdalo? Od čega, od sebe umišljeng ili od sebi nedovršenog? Ne, nikako. Pesnik će prestati da diše jednom ali njegovi stihovi moraju nešto da odnesu od komadja života, moraju da nešto znače svojom bitnošću, svojim bitkama za bitnost. Nadrealizam je bio voljenje antiškolske škole za takvog pesnika, ali kao ideološka formacija nije mogao da učini sve. Slučaj utvrdjivanja veze nije bio slabac bezlilan. Vidovitost pesnika postala je stvarnost. Borbeni i revolucionari veze su bile sudbinski utvrdjeni i poezija je postala akcija opredeljenog života; vruć vosak se nije izliao u

dodela

mira jurisić

kultupe, već je koks izlazio iz epiderma da bi pred njim drhal, menjali se i rušili svi kalupi. Jedini otisak, jedini kalup, jedino natovareno obilje, jedina luminozna metafora, koja ostaje iznad svega i koja ujedinjuje toliko knjige pesama jeste mladost, borba večita. „Mašta sam slobode koja me mašta“ — dobacuje pesnički „Kairosu“, jer pesnički je i subjekt i objekt slobode.

Sopstvenije saglasnosti nema u čitavoj našoj literaturi: odgovornost za san rodila je odgovornost za javu i otuda je Davičev stih motorična reč. Samonika juče, ali neprevceta danas, čak i kad se stihovi ponavljaju, kada se prepozna. U „Kairosu“ ostaje nesto od nostalgie „Višnje za zidom“, ali sa snagom sa kojom lirske prelazi u moralno, upitno i užvišeno, brižno u borbeno. Sanjare su još jednom ismjejana, a rekreacija netom prošlog trenutka suprotstavlja se teorijama o pomešanom ukusu prošlosti i sadašnjosti kao vremenskih fantoma. Ali majomaklinski od svih koji su eksperimentali kod nas, pesnik Ademilja što usred tamnog gona stada peizaža čak do mesecine, nije istovremeno i najistraženiji medju pesnicima, ovakvo ili onako prokljanih i prokljetim gradjanskim usukomanom doktrinom o „jasnom“. Drugi bi uživali da ga porede i da mu nazovu geniju, da ga bombarduju sličnostima: voleti bi da ga računaju u jedinstvo našes stiha, a da mu oduzmu od tečestva da višnjeve priopćnosti koja se unutaršnjim plohama dodiruju sa neimarškim zamajima društva u koks u odliku u damaru promene. Emocijonalno i umetnički Drevičeve poezije prevashodno je iskustvo industrijske ere; otuda njeni paradoksi i realnosti, njeni požari koksa i „vrućine“ snega govor podjednako prisno — baš kod Bleza Sandrara, ili Rastka Petrovića, punije od ideja, stranih od reči.

Za mnoge pesničke potreban je veliki dogadjaj, veliki skok da izmene svoj glas i svoju boju; za Oskara Daviča, međutim, pojava jedne ličnosti znači ne samo jedno banalno iskustvo, već u obnovljenu startnu sposobnost poezije. To nisu obesni susreti,

dokoni dodiri gradskih pesnika, to nije želja da se nasred Pariza zamisli alpski cvet ili vulk s Apeninom; to je jedna socijalna valorizacija, jedina neprestanu želja da se utvrđuje, da se traži identitet čoveštva, a da se u tome ne vezuju ruke Erosu. Davičova Hamra je jedna dragocena vrednina, jedno obilje bez premača i kada tu pesmu recituje čovek koji u tom čaru za saveznika ima i Branka Radičevića i Lazu Kostića, recimo onda je naš sluh prepun hrane, pica i poljubaca, kolonijalnih radnji i stvarnih mišića imenica pro-vezdenih najbližom stvarnošći i maštom gradskih sanjalica istovremeno. Spoljni poticajci kole ove pesme čaju nikako ne smetaju simultanim uticajima i metaforama što su davčiški „odmakle“ u traganju iznenadjenja. Snažna ova serije Davičevih pesama („Han“, „Flora“, „Kairos“ i „Trov“) nije samo u jednom socijalno treparovan planu, nego i u jednoj ličnosti koja nas preko stihova posećuje kao kakva jarka kolona sa filmskog platna.

Učinuti od poezije sredstvo borbe koja nije dvosmislena i biti hotimična esencija jednog dara kakav nam je nepoznat, ako ne popustimo pred velikim delom Rastku Petroviću koji je ipak i ličnost i torzo i genije za sebe i koji u svojoj onsesušujućoj simfoniji ostaje tragično usamljen, to je ono što nam nudi, što ne prestaje da sivaralački mudi Oskar Davič. On, uostalom ilustruje dve umetnosti do kojih nam je vazda statu: umetnost svakodnevice i radost neiescrupuljnosti u njoj i umetnost poetskog čina gotovoj, zreloj, sebičnoj pesmi. Iako ne znamo kakve će se završiti Hanin život, iako ne znamo da li će Kairos pristati da se takmiči sa sprinterima koji su poezija i čutanje za sebe, mi znamo da će i u tom životu i u toj utakmici biti hrabrosti, ljubavi, bratstva i nadrastanja, svega onoga što je izdašnije nego život „Mlađe Parke“. Uostalom, mladost je najduža šifra i najstvarnije rešenje u celokupnom Davičevom delu.

Milosav MIRKOVIĆ

marija jarema

igrka, 1955

